

KAIS. KÖN. HOF BIBLIOTHEK

55.206-B

Alt-

55206-B.

13, Mh. 474.

BÉVEZETÉS

A'

HITVALLÁS'

FUNDAMENTOMINAK

ESMÉRETÉBE.

melyet

írt egy Atya

szeretett Fiának számára.

Kolo'svárt A' K. Lyceum Betűivel 1827.

A' tū engedelmességtek okos. Sz. Pál a'
Rom. L. XII R. i. v.

Imprimatur. Albae Caroline 6-ta Oct.
1826.

B. Ignatius Szepesy E. T. m. p.

ELSŐ RÉSZ

A' Vallásnak Fundamen- tomi az emberi termé- szetben.

A' lévő határozott valóságokat, az eget, földet, és a' mik ezekben vannak, mind-együtt hogy nevezzük? Világnak.

Mi az Ember a' Világban? Egy testből, és gondolkozó lélekből álló valóság.

Mi a' fő természeti tulajdonsága az embernek? Az, hogy mint a' bimbó, és virág, szüntelen fejlődik mind testére, mind lelkére nézve.

Miképpen fejlődik Testére nézve? A' testnek növése, tápláltatása, és különféle ösztönei által.

Mondj vagy egy ilyen Ösztönt? Ilyenek p. o. hogy majd munkálkodhatnánk, majd nyug-

nyughatnánk, majd ehethnénk, ihatnánk, alhatnánk, 's több efélék.

Miképpen fejlődik az ember az ő Lelkére nézve? A' tudás', és boldogság' kívánása által.

Ezen belső lélekbéli fejlődésére mit legszükségesebb tudni az embernek? Azt, a' mi az ő tudás', és boldogság' kívánását, ezen belső szükségait egészen kielégítheti, és megnyugtathatja.

Mik ezek? A' következők: honnan vagyon az ember? miért vagyon? és miképpen lehet valóságosan boldog? Ezek azon végpontok, melyeknek megtudása nélkül ki nem elégítheti, és meg nem nyugtathatja az embert egészen, semmi egyéb tudomány.

Minekelőtte ezen fő tudnivalókra menénk, mond meg: hány útja vagyon az embernek arra, hogy a' lévő dolgokról megbizonyosodhassék? Négy: a' tapasztalás, okoskodás, emberi hitelesség, és Isteni Tekintet.

Ezek közül a' Tapasztalás hány felé ágazik? Öt felé, a' mű érző eszközeinknek különbsége szerint: szemeinkkel látunk, füleinkkel hallunk, orrunkal szaglunk, nyelvünkkel ízlelünk, és egész testünkkel tapogatunk, és érzünk.

Hát

Hát Okoskodásunkal miképpen bizonyosodunk meg a' dolgokról? Az előttünk esmértes bizonyos igazságokból való bizonyos következtetések által; p. o. okának kell lenni mindennek: tehát annak is, hogy mű vagyunk.

Miért mondád, hogy éppen a' bizonyos igazságokból való bizonyos következtetések által? Azért, mivel sem a' bizonytalan esmértekből, sem még a' bizonyosakból is kihozott bizonytalan következtetések által valamely dologról egész bizonyosságunk nem lehet.

Hát az emberi Hitelességből hogy lehet megbizonyosodni a' dolgokról? Úgy, hogy a' miket nem magunk láttunk, és hallottunk, el hiszszük azoknak hiteles előadásokra, a' kik azokat látták, és hallották.

Hát az Isteni Tekintetből hogy lehet valamiről megbizonyosodni? Úgy, hogy az Isteni természetnek csalhatatlan voltaérr elhiszszük a' mit kijelentett.

Már tehát legelőbb az emberi tapasztalásból, és okosságból felelj meg rendre ama három fő kérdésekre. Mond meg, mű emberek honnan vagyunk? Szülőinktől származtunk.

Szülőink honnan? A' magok a' Szülőjiktől.

Hát

Hát ezek? Ismét a' magok Szülőjiktől, és így feljebb.

Meddig lehet tehát felmenni? Utóljára szükségképpen egy első pár emberre kell jőnünk gondolatunkal, a' kinek már nem volt attya, és anyja.

De végre ezek, és a' többi első határozott valóságok honnan lehettek? Mind ezek is, határozott, és már ennél fogva nem magokban szükségképpen álló dolgok lévén; szintúgy valamint az ezekből származottak, szükségképpen egykor lenni, és meghatározatni kezdettek. Következőlek ön magoktól ezeksem lettek: mivel a' még nem lévő, a' nincsen, maga magának lételre jövésén nem munkálkodhatik. — A' csupa semmitől is történetesen nemlehettek: mivel a' nem lévő semmi szintúgy nem munkálkodhatik. — Tehát szükségképpen egy magokon kívülvaló, és általunk, üdőben lett határozott elmék által megfoghatatlan felséges Fő Októl lettek, a' kit Istennek nevezünk.

Felelj már a' második fő kérdésre: miért vagyon az ember? Egyikért nyilván azért, hogy azt keresse, és kövesse, a' mi igaz, és helyes magában; másikért pedig azért, hogy egyszersmind boldog legyen.

Hon-

Honnan mondod az elsőt? Onnan, mivel szükségképpen igazságra törekedik, és ezt kívánja tőlenf a' bennem lévő okosság a' maga természeténél fogva; 's ezáltal maga az Isten, a' ki ezt belém adta.

Hát azt honnan mondod, hogy az ember azért is vagyon hogy boldoglégyen? Onnan, mivel egyszersmind a' boldogságra is egy szükségképpenvaló törekedés vagyon bennem, melyet hasonlóképpen maga az én természetem' Ura adott belém. — Óly nyilván együtt vagyon e' kettő, az emberi természetben, hogy ez sem az igassággal ki nem elégtethetik boldogságnélkül; sem akármely képzelt boldogsággal meg nem nyughatik az észrevett igazság ellen.

Azon állitmányok, melyek az igaz, és helyes dolgokat követés végett előnkbe teszik, hogy neveztetnek? Erkölcsi Törvényeknek; azon tartozás pedig, melynélfogva ezeket követnünk kell, köteleességnek.

Adj példát az eféle kötelező erkölcsi Törvényekből? P. o. hogy az Istent, kitől van magunkal együtt mindenünk, minden egyebek felett tiszteljük, becsüljük, és szeressük; hogy szeressük Szülőinket, és minden embereket: mind ezek erkölcsi Törvények, mi-

mivel ezeket cselekedni igasságos, és helyes magában.

Már a' harmadik fő kérdésre nézve, e-
lőb mond meg, mit értesz ezen a' kifejezé-
sen: Boldogság? Egy olyan állapotat mely-
ben az embernek a' megelégedésig öröme va-
gyon.

Milyen Boldogságot kíván tehát az em-
ber a' maga természeténél fogva? Olyant,
a' mely őtet egészen kielégítse; és már en-
nél fogva, a' melynek vége ne legyen; mivel
ha annak vége lehet, már e' miatt is azzal
az emberi természet ki nem elégíttethetik,
és abban egészen meg nem nyughatik.

Úgy de vagyon-e ebben az életben i-
lyen Boldogság? Nincsen; mert mindig töb-
bet kívánunk annál, a' mit elértünk, és mi-
vel itt minden változó, és múlandó.

Hol lehet tehát egy olyan tökéletes Bol-
dogság; a' milyent mű természetünknel fog-
va kívánunk? Egyedül magában a' Fő Va-
lóságban, az Istenben, és általa egy más tö-
kéletesebb Eletben. Csak itt lehetséges a-
zon jó, mely az embert egészen kielégítheti,
és el nem múlik. — Azért szükségképpen ö-
sztönöztetik az ember, hogy arról is gondol-
kozzék, és tudakozódjék, ha vagyon-e még
va-

valamely más Élet is reá nézve?

De honnan lehetne ezt meg tudnunk? Ezt észrevehetjük már a' mű emberi természetünkben; egész bizonyosságunk pedig lehet, 's vagy on is erről, valamint több más igazságokról, az Istennek Kijelentéséből.

Miképpen vehetjük ezt észre a' mű természetünkben? Úgy, hogy a' mű természetünkben lévő nagy tehetségek, a' mű tudás, és boldogság' kívánásunk, csak ez életben kielégítő czélt teljességgel nem érhetnek; végső egész kifejtődéseket csak itt soha el nem érhetik; 's ennél fogva nyilván oda mutatnak, és szűségképpen azon gondolatra vezetnek, hogy azokkal a' véghetetlen jó, és bölcs Isten egy a' mostaninál még valamely tökéletesebb életre teremtett bennünket. Mert csak az emberek' munkájában is az ezekben találtató készülétek szerént vagy on az ők intézetek: annál inkább tehát a' Fő Bölcseségnek' intézete a' belénk helyezettett oly nagy készülétekre nézve. Ennél fogva ezek egy még következő Életnek elhintett titkos magjai, és előérzése a' mű lelkünkben.

Miképpen lehet tehát itt is a' maga természeténél fogva a' letehetőségig boldog az ember? Úgy, ha a' maga kielégítő valóságos

Bol-

Boldogságára nézve ott nyugszik meg, a' hol az egyedül vagyon ; t. i. az Istenben, és egy jövődő Életben ; ha arra itt magát kötelességeinek telyesítésével készíteni igyekezik ; ha ezek szerent használja e' jelenvaló életnek ki nem elégítő jövait , és ama jövődő Boldogabb életnek reménységevel enyhíti szenvedéseit. Az egész embernek ezen szép egyezése az igazsággal , önmagával , a' maga , és embertársai' boldogságával , egész elrendeltetésével , 's ezek által az Istennek : ez egyedül az embernek azon belső nyugodalma ez életben is , a' mely néki kiélegítő örömekeket adhat,

De miért kell az embernek magát kötelességeinek telyesítésével készíteni a' jövődő Életre ? Azért, mivel az ember nem csak boldogságra , hanem egyszersmind nyilván az igazságra , 's ez által egy erkölcsi tökéletesedésre is vagyon teremtvé : melynél fogva még a' mű emberi okosságunk is szükségképpen azt kívánja , hogy kinek kinek úgy légyen sorsa , a' mint szabad magaviseletével érdemli ; és csak ebben találhatja meglegedését,

Az Istenről , az erkölcsi Törvényekről , és a' következő Életről való esmérteinknek foglalatja általjában hogy neveztetik ? Vallásnak.

Me-

Melyek ezek szerént a' Vallásnak Fundamentumi az emberi természetben? Az Igazságnak, az Istennek, a' külömbféle kötelező erkölcsi Törvényeknek, és egy jövőendő Életnek szükségképpen valósága önmagában, és az emberi természetben.

MÁSODIK RÉSZ

Az Isteni Kijelentésnek Fundamentumi.

Azt mondád felyebb, hogy egy más életről, 's több más igazságokról is, egész bizonyosságunk vagyon az Istennek Kijelentéséből: történt é tehát a' mű emberi esmérteinken kívül az Istennek valamely különös Kijelentése is az emberekhez? Igen is történt a' Proféták, 's végre Jézus Krisztus által.

Honnan bizonyosodhatunk meg erről? Azon sok bétölt isteni Jövendőlésekből, és Csudákból, melyeket ennek bizonyítására a' Proféták a' Krisztus, és a' Krisztus' első Tanítványi tettek.

Mondj elé némelyeket azon Jövendőlések-

sekből? Móses, és a' többi Proféták egyéb mind nevezetes Jövendőléseik között, a' történet előtt sok száz esztendőekkel, egész meghatározottsággal, előre megmondották, hogy egy nagy Szabadító fog a' világra jöni; — még ezen Szabadító' születésének, életének, halálának, — sok részben még külömbféle embereknek, sőt egész emberi nyomoknak szabad cselekedeteitől is függő, és a' csupa emberi beláthatás elől mindenképpen elrejtett minden nevezetes környüállásait; — a' többi között, hogy egy nevezetes előljáró Követe fogja őtet megelőzni; hogy Mósesnél nagyobb csuda-tévő leszen; hogy meg fog ölettetni, és hogy ez melyik üdőben fog történni; hogy halottaiból fel fog támadni, és minémű nagy változások fognak az ő eljövetele után az emberi nemben, következni: és mindenek pontig bétöltek a' Jézus Krisztus' személyében.

Számlálj elé a' Csudákból is? A' Krisztus minden természeti erőnek alkalmaztatása nélkül, csupa akaratjából, az Isten' nevében, és egyenes isteni czélokra, — az Isten' dicsőségére, és az embereknek igazságra, és boldogságra vezetése végett, — oly számos Csudákat tett, a' melyek Sz. János Evangyelistának megjegyzése szerint az ezekről szóló

ló történet könyvekben mind feljegyezve sincsenek; hanem csak a' nevezetesebbek, a' Világnak az ő isteni küldettségéről való meggyőzésére. — A' többi között a' Kánai mennyegzőben a' mondott módon a' vizet borrá változtatta. — A' szerint, minden gyógyító szernek alkalmaztatása nélkül a' vakokat látókká, a' süketeket hallókká, a' némaakat szóllókká, a' nyomorékokat épekké, a' betegeket egészségeseké tette. — Egykor Őt árpa kenyérrel, és két halal öt ezer éh embert úgy kielégített, hogy minekutánna megelégedtek, még tizenkét kosár hulladék, és így sokkal több maradna meg, hogysem elévölt, mikor enni kezdettek. — Máskor hét kenyérrel, és kevés halakkal négy ezer éhezőket úgy kielégített, hogy minekutánna megélegettek, hét kosáryi hulladék maradna meg. — Továbbá, hogy meg a' lelkek' világán való hatalmát is láthatóvá tenné, minekutánna megengedte, hogy az Ördögek némely emberekbe szálljanak, azokat belőlek kimenni parancsolta; és ezek azoknak alkalmatlanságától azonnal megszabadultak. — Még tovább, halottakat is támasztott. Feltámasztotta a' Jairus' leányát; a' Naim Várassabéli özvegy asszonyinak fiát; a' négy napig koporsóban feküdt Lázárt. —

Ma-

Maga is, minekutánna a' Jövendölések' teljesedésére, az emberi nemzet' boldogságaért önként magát a' vakmerő gonoszak által megfogattatni, és ölettetni engedte, halottaiból harmad napon feltámadott, és feltámadásának bizonyossá tételére halála után negven napok alatt sok rendben megmútatta magát a'levenen a' maga Tanitvánnynak; vélek beszélgetett, evet, a' hitetlen Tamással sebheleyeit is megtapogattatta; 's egykor midőn éppen öt század magokkal vólnának, jelent meg nekik. — Láttokra az égbe felment. — Végre, Menybemeneteleután tiz napokkal, Pünköst napján a' Sz. Lélek tüzes nyelvek' formájában lebocsátotta reájok; melynek vételével ezek is sok hasonló Csudákat tettek.

Mond el a' nevezetesebbeket a' Krisztus Tanitvánnynak Csudatételei közül is? Igen nevezetesek a' többi között: Hogy ezen különben tanúlatlan emberek a' Sz. Léleknek reájok szállásával az akkor a' 'Sidók Ünnepe' re Jerusálemben összevegyülekezve vólt sokféle nemzetek' nyelvein azonnal tudtak beszélni, és hirdették nekik az Istennek rendkívülvaló nagy dolgait. Hogy Péter a' Jéru'salemi Templomba a' Születésétől fogva nyolék harmincznyolcz esztendősz koldust csupán

a' Jézus' nevére egy pillantásban éppé tette ; és az utszákra kitett betegek, csak árnyékának érésére is meggyógyultak. Hogy Péter Thábitát, Pál Troásban az épület harmadik emeletének ablakából kiesett ifjat halottaikból feltámasztották ; 's több efféléket tettek a' Jézus' nevében.

Miképpen következik ezekből, hogy azok által, a' kik ilyeneket cselekedtek, az Isten jelentette ki magát, és a' maga akaratját? Úgy, hogy az Isten' nevében tett említett Jövendölések szembe tűnőleg olyanok, a' melyeket bételések előtt annyi üdökkal, és oly meghatározva az Isteni végetlen Elmenélkül, melynek nevében azok tétettek, nem láthatott semmi véges emberi elme; 's a' Csudák is olyanok, a' melyek megint az Isten' nevében, isteni czélokra, és egy teremtfői hatalomhoz éppen hasonló hatalommal, ennél fogva nyilván maga az Isten által tétettek, — szembetűnőleg olyanok. a' melyek mellett egy látó, és érző egyenes lelkű embernek nem lehet fel nem szállalni Nicodémussal: *Uram! senki sem teheti a' jeleket, melyeket te téssz, hanem ha az Isten leszen vele* Sz. János' III. R. 2, v. a' honnan önként következik, hogy azok mellet, a' kik által ilyen-

ne-

neket cselekedett, maga az Isten tett bizonyosságot: ebből pedig, hogy a' mit maga az Isten által hitelesített ilyen személyek mint Isten szavát adnak elé, valósággal tőle legyen; mivel a' mellettek bizonyosságot tett Isten általak nem csalhat.

De honnan lehetünk, és vagyunk bizonyosok arról hogy mind a' Jövendölések a' történetek előtt oly sok üdőkkel tétettek, mind pedig a' Csudák e' szerint történtek? Onnan, a' honnan egyedül lehet megtudni a' történetbéli dolgokat, az emberi Hitelességből; t. i. azok' történések' idejébéli két nagy Társaságnak, a' 'Sidó népnek, és a' Kereszténységnek szüntelen való hiteles Bizonyosságtételéből. A' Krisztust megelőzett Jövendölésekre nézve hiteles Bizonyosság a' 'Sidó nemzet: azok bételésére, és az elészámlált Csudák' történésére nézve pedig a' Kereszténység.

De miért hiteles ezen két Társaságnak ezekről való Bizonyosságtétele? Azért mivel ezekben a' tökéletes Hitelességnek minden jegyei bővségesen megvannak.

Melyek ezen Hitelességjegyek? Hogy a' Tanu abban, a' miről bizonyosságot tesz, semmaga meg ne csalatkozzék, sem csálni ne akarjon.

Ily-

Ílyen tulajdonságu Bizonyságtételre ellehet é hinni a' történetet? Igen is, el lehet hinni; sőt vakmerőség nélkül nem lehet el nem hinni, mivel valamely dolgot szemmel látni, vagy pedig azt a' meg nem csalatkozott, 's egyszermind csalni sem akaró Tanuknak bizonyságtételekből megtudni, csak a' megtudás módjára nézve különbözik, de magában egyenlő bizonyosság.

Adj példát erre? Példának okáért, én Nagy Lajos Magyar Királyt és az alatta történt dolgokat magam nem láttam: mégis oly bizonyos vagyok azokról, mintha magam láttam volna; mivel azokat az akkori írók, 's ezekkel együtt maga a' Magyar nemzet, mint olyan tanuk bizonyítják, a' kik azokban sem meg nem csalatkozhattak, sem csalni bizonyosan nem akartak.

Már különösen a' Jövendőlésekről, honnan bizonyos, hogy a' 'Sídó nemzet meg nem csalatkozott abban, hogy ezek a' Krisztus előtt annyi idővel tettettek? Onnan, mivel ezen Jövendőlések tétele a' 'Sídó nemzetben oly nyilván történt köz dolog volt, 's egyszermind a' népnek annyi fontos körülállásával, és azoknak akkori hitetelésére nyilván tett csudákkal is egybekötve, hogy ezekmiatt

a' 'Sidó nemzetnek ezek' eredetének idejekor megcsalatkozni szintőly lehetetlen volt, mint a' Magyar nemzetnek a' Nagy Lajos történeteiben.

Hát az honnan bizonyos, hogy az ebben csalni sem akart? Onnan, mivel ez a' nemzet a' Próféták által egy igen szoros törvénnyel terhelettet, 's továbbá a' Krisztussal, a' kire azok illenek, és a' Kereszténységgel ennek kezdetétől fogva mindég ellenkező is volt; melyek miatt éppen egy szembetűnő lehetetlenség vagyon abban, hogy az akármely időben a' maga nagy megterhelésével, és a' Krisztus' idején innen éppen önmaga ellen, és a' Kereszténységnek hitelesítésére, a' Próféták' Jövendöléseinek hamis költésében összeegyeztett legyen.

Honnan bizonyos továbbá, hogy a' Kereszténység is ezen jövendöléseknek a' Krisztusban lett bételésére, és az említett Csudáknak történésére nézve meg nem csalatkozott? Ismét onnan, mivel mind ezek is oly fontos, és kézzel fogható, majd mind éppen a' nép' láttára történt dolgok, a' melyeknek a' szerént lett történésére nézve nem csak azok' egy időbéli hirdető tanujinak, hanem még a' többi akkori ezer meg ezer embereknek is, a' kik

kik ezen tanuknak bizonyágtételeket bévet-
ték, megcsalatkozni szintőly lehetetlen volt,
mint egy Országnak a' maga köz történeteiben.

Hát végre honnan bizonyos hogy a' Ke-
reszténység ezekre nézve csalni sem akart? Onnan, mivel ezekkel csalni akarni magával az egész emberi természettel nyilván ellenke-
zett. Mert az igazságra, és boldogságra al-
kotva lévő egész emberi természettel merő-
ben ellenkező az, hogy csak egy ember is,
annál inkább ezeknek ezerei a' hamisságra in-
ditható minden ok nélkül, a' magok önként-
való megszorításokkal, veszedelmekkel, va-
gyonok, és életek' feláldozásával, az előtttek
jól tudva lévő nem igaz dologgal csalni akar-
janak, és a' csalásban megegyézzenek. — Hogy
az emberek valamely képzelt boldogságokért
az igazságtól, vagy az igazságért boldogságok-
tól eltávozzanak, nem lehetetlen; mert nem
az egész emberi természettel ellenkező: de
nyilván az egész emberi természettel ellenke-
kező, és azért lehetetlen az, hogy ezerek az
előttek tudva lévő nem igaz dologért minden
boldogságoknak reménylhetése nélkül minden
jelenvaló boldogságokat, és életeket önként
feláldozzák.

Az első Kereszténységnek Bizonyágté-

te-

tele effélékkel vólté öszveköttetve? Igen is effélékkel: mivel a' Krisztus' Tanítása oly szoros, hogy az ezt elfogadóknak minden rendetlen hajlandóságukat határok közé kellett szorítani; e' felett pedig a' Krisztus', és Tanítványi' tetteinek, és Tanításának elsőbb hirdetőji, és követőji, az akkori üdőknek közönséges bizonyítása szerint, a' 'Sidóktól, és Pogányoktól, kikből állott az akkori világ, valamint ezeknek Fejedelmeitől, és Tisztviselőjítől, három száz esztendőkig csupán ezért általában üldöztettek; számkivetésekkel, verésekkel, tömleczekkel, és közülök több ezerek kikeresett kínzásnemeivel, és erőszakos halállal is illettettek.

Megvagyon é tehát a' telyes bizonyosság a' kijelentést bizonyító Történetek mellett? Igen is megvagyon úgyannyira, hogy az ily nagy mértékben nincsen meg a' világnak semmi más, bármely elhíresedett története mellett. Még a' Césár' Atila', Nagy Lajos' történetei mellett is keveseb vagyon ennél; mivel ezek' bizonyításáért csak egy akkori ember sem adta oda minden földi javát, és életét; 's ennélfogva ezen történetek mellett csupán egy a' meg csalatkozásról, vagy csalni akarásról meggyőzhetetlen közönséges, tudás.

dás vagyon: a' Kereszténység mellett pedig nem csak ennek valóságos megczáfolhatatlansága, hanem éppen egy telyes bizonyosság vagyon arról, hogy az sem meg nem csalatkozott, sem csalni nem akart. Következőleg, ha az említett történeteket, és más eféléket elhiszszük: önmagunkal, és az igazsággal való ellenkezés nélkül nem tehetjük, hogy a' Krisztus és Tanítvánnyai tetteiről kételkedjünk.

Hihetünké tehát bizonyossággal, és tartozunké engedelmeskedni a' Profétáknak, és a' Kristusnak? Igen; mivel általok nyilván az Isten szóllot, a' kinek Tekintete az embernek mind elméjét az igazságról meggyőzi, és meg nyugtatja; mind pedig akaratját elkötelezi.

Miért győzi az meg az igazságról Elmenket? Azért, mivel a' mit az Isten, minden lévő dolgoknak, és az igazságnak eredeti tökéletes kútfeje kijelent, a' maga értelmében nem lehet egyéb, hanem igazság; mint hogy az Isten a' maga végetlen tökéletes természeténél fogva sem maga meg nem csalatkozhatik, sem münket meg nem csalhat.

Miért kötelezi az Istennek Tekintete a' mű Akaratunkat? Azért, mivel az Isten a' mű Teremtőnk, 's ennél fogva tőle függeni tartozunk, és betölteni minden tetszését, a' mely-

melyet nekünk akar okosságunk által, akar más valamely bizonyos módon tudtunkra ad.

Melyek ezek szerént az Isteni Kijelentésnek Fundamentumi? A' Profeták' bételyesedett Jövendöléseinek, és a' Krisztus, és Tanítvánnyai által tett Csudáknak bizonyos története, és szembetűnő Istenivolta; melyek örök Fundamentumok arra, hogy az általak hirdetett Tanítás isteni.

HARMADIK RÉSZ.

A' Közönséges Keresztény Hitvallásnak Fundamen- tumi különösen.

Mond meg már most, hány féle a' Vallás? Kétféle. Egyik, a' mely azon igazságokat foglalja magában, a' melyeket az Istenről, a' mű Kötelességeinkről, a Jövendőről, és ezekben valóságos Boldogságunkról már okosságunk által észrevehetünk: és ezt ugyanezért nevezni szoktuk természeti Vallásnak. Másik, a' mely azon igazságokat foglalja magá-

gában, a' melyeket ezekről az Isten, a' Próféták, és a' Kristus által egy különös módon kijelentett: és ezt ugyanezért nevezzük kijelentett Vallásnak, vagy másképpen Hitvallásnak, azért, mivel több olyan igazságokatis foglal magában, a' melyeknek észrevételére magunktól nem jöhetünk, hanem csak az azokat kijelentett Istennek Tekintetéhez tartazó Hit által júthatunk.

A' Proféták által kijelentett Hitvallás különösen hogy neveztetik? Ó Frigynek, és Szövetségnek; melyet az Isten régebben különösen kötött az emberekkel.

Hát a' mely a' Kristus által adatott? Ujj Testamentumnak, vagy Szövetségnek, mint a' mely az előbbeni után következett, és a' Kristusnak testamentumi rendelése által is megerősítetett; vagy másképpen Keresztény Hitvallásnak.

Mi a' különbség a' kettő között? Az, hogy az Ó Szövetség az újnak csak árnyékolása, és példázatja: az új pedig a' bekövetkezett valóság, és végső tökéletesség;— mind a' természeti, mind az addigelé Kijelentett Hitvallásnak végtökéletessége.

Ma tehát melyiket kell követnünk? Maga a' dolog természete mutatja, hogy az újat, mint valóságot, és végtökéletességet.

Micsoda Személy a' Krisztus ? Istenkép-
pen megbizonyított maga kinyilatkoztatása
szerént több minden Profétáknál ; az Istenség-
nek magához Emberiséget kapcsolt második
Személye, a' Fiu Isten ; valóságos Isten , és
Ember.

Melyik a' Krisztus által kijelentett Hít-
vallásnak fő Igazsága , és a' Keresztény em-
ber' egész tökéletességének Fundamentuma?
Az isteni , és felebaráti Szeretet' Törvénye ,
melyet Krisztus Urunk így adott előnkbe :
*Szeressed a' te Uradat Istenedet telyes szí-
vedből , telyes elmédből , telyes lelkedből , és
minden erődből : ez az első , és legnagyobb
parancsolat ; — a' másik pedig hasouló ehhez :
szeressed Felebarátodat , mint önmagadat ;
— e' két parancsolatokban áll az egész Tör-
vény , és a' Proféták.*

Miképpen foglal ez magában minden e-
gész Törvényeket , és az embernek egész Tö-
kéletességét ? Úgy , hogy az Istennek , és Fe-
lebarátunknak Szeretete magában foglalja mind
azon igazságoknak , és kötelességeknek elfo-
gadását , és követését , a' melyeket önmagunk-
tól észrevehetünk ; mind pedig azokét , a' me-
lyeket az Isten a' maga különös kijelentéseál-
tal adott előnkbe ; mivel a' ki az Istent , és

Fe-

Felebarátját igazán szereti, kész elfogadni, és követni az Istennek az ő tudtára eső minden tetszését. — Ezért mondja Sz. János, hogy *a' ki szeret, a' Törvényt bétöltette.*

Hányféle Igazságok foglaltatnak a' Krisztus által adott Hitvallásban? Kétfélék Részszerént olyanok, a' melyeknek ügylételet tulajdon okosságunk által is észrevehetjük; s éppen ezért természeteiknek neveztetnek: részszerént pedig olyanok, a' melyeket csak a' kijelentő Istennek Tekintete által vehetünk észre, s ugyanezért természetfelettvalóknak, vagy másképpen Titkoknak neveztetnek; mivel t. i. haszintén mind ezek is természeteik magokban, és az Istenre nézve: de reánk emberekre nézve természetfelettvalók, és titkok annyiban, hogy mű ezeknek még lételeket is csak a' mű esmerő tehetségeinkből meg nem tudhatjuk.

Valyon az eféle Titkokrol lehetne és azért okosan kételkednünk, mivel mű ezeket tulajdon tapasztalásunkból, és okosságunkból nem tudhatjuk? Szintúgy nem, valamint a' napnak lételéről, melyet csak szemmel látásból tudhatunk, nem kételkedhetünk azért, mivel azt egyszersmind hallásunk által is nem tudhatjuk. Mivel éppen így, haszintén azokról,

a'

a' miket az Isten kijelentett, a' mű nem végetlen, 's ennél fogva minden levő dolgokra ki nem terjedhető tapasztalásunk, és okosságunk münkét bizonyosokká nem teszen is: de bizonyosokká teszen azoknak lételéről az Isten, a' ki azokat kijelentette; a' kinek csalhatatlan Tekintete a' mű határozott tapasztalásunknak, és okosságunknak bizonyításánélkül is magában álló telyes bizonyosság.

Lehetneé azokról okosan kételkedni még azért is, ha azok közül némelyek a' mű tapasztalásunkat, és okosságunkat ellenkezni látszanának? Nem ezért is; mivel a' mű emberi véges esmérő tehetségeink nem telyességgel csalhatatlanok: az pedig az Isten, a' ki ezen igazságokat kijelentette; — és már ennél fogva mind az, a' mit a' mű nem csalhatatlan tapasztalásunk, és okosságunk mutathat a' telyességgel Csalhatatlan ellen, sohasem lehet egyéb, hanem hamis.

Mondj elé némely hitvallásbéli természeti Igazságokat? Ílyenek a' következő erkölcsi Igazságok: hogy az Istenhez mindnek felettvaló szeretettel, és tisztelettel, szűlőinkhez engedelmességgel, a' nyomorúttakhoz könyörületességgel viseltessünk.

Mondj elé a' természetfelettvalókból is?

I-

Ílyenek a' kijelentett hitbéli Igazságok ; p. o. hogy az Isten egy állatjában , három Személyében : Atya , Fiu , Sz. Lélek ; hogy az első pár embernek vétkében , és ennek következeiseiben az egész emberi Nem részesedett , és az örök Boldogságra alkalmatossá tevő isteni Kegyelemből kiesett ; hogy ennek viszsza szerzése , a' mű bizonyossá tétettetésünk , tökéletesítésünk , és boldogításunk végett a' Fiu Isten üdövel Emberiséget kapcsolt magához ; érettünk Emberiségében szenvedett , és megholt ; hogy a' maga üdveztő Kegyelmének eszközeivé rendelte a' hét Szentségeket ; és hogy ezek közül az Oltári Szentségben , a' mely egyszersmind Áldozat , önmagát hagyta lelki eledelül a' maga Híveinek.

De az eféle Igazságokat egyik egyképpen , a' másik másképpen érti , mely miatt a' Keresztények is különbféle ellenkező Vallásokra oszlanak : valyon mindegyé akármelyik értelembé vegyük azokat ? Ez mindegy nem lehet. Mert az ellenkező értelmek közül mindenik igaz nem lehet ; fejér , nem fejér , azon dologról ugyan azon tekintetben együtt igaz , nem lehet ; már pedig az igazat , vagy nem igazat követni , kivált ily fontos istenidolgokban , valamint magában , úgy reánk nézve is mindegy nem lehet.

Nem mindegyé tehát akármelyik Keresztény Vallást kövessük? Nem; hanem egyedül azt követhetjük az igazságról nyugott elmével, sőt lelkiismeret szerént tartozunk is követni, a' melyikről helyes okokból meg lehet bizonyosodni, hogy abban a' kijelen, tett igazságok tulajdon értelmekben megvannak: a' többit pedig már ennélfogva, mint hibást, azonnal nyugottan nem követhetjük.

De valyon akármely tanult ember is csak a' maga okosságából meg bizonyosodhatiké arról miképpen kellessék a' valósággal egyezőleg érteni a' kijelentésnek azon igazságait, melyeket a' Keresztény Felekezetek ellenkező képpen értenek? Csak a' maga okosságából nem: mivel midőn az egymással ellenkező Felekezetek közül az egyik így, a' másik másképpen vélekedik, senki sem mondhatja magáról telyes bizonyossággal, hogy éppen az ő okossága az, a' mely mind a' többié felett csalhatatlanúl lát; sőt mivel az emberek' magános okossága még a' kerületébe tartozó dolgokban sem telyeséggel csalhatatlan, annál kevésbé a' látása' kerületén kívül eső istenieken. — És az emberi elméknek éppen ezen magokra való bizonytalansága, az emberi indulatok mellett egyik fő oka az oly sokféle Vallásoknak.

Vagyoné tehát mégis valamely mód mely által a' vélekedések sokfélesége között a' kijelentés' természetű felettvaló Igazságainak valóságos értelméről meg bizonyosodhassunk? Vagyon egy, és csupán ez az egy; t. i. Krisztus Urunk a' benne hívők' Társaságában, mely Anyaszentegyháznak neveztetik, egy Tanító Rendet olyan Tekintettel állítottfel, melynélfogva az a' kijelentett hit —, és erkölcsbéli Igazságok' valóságos értelmének egész világ' végéig hibázhatatlan általadoja legyen.

Honnon mondod, hogy az ezekben hibázhatatlan? Egyfelől a' Kristus Anyaszentegyházának természetéből, másfelől a' Krisztus csalhatatlan igireteiből.

Miképpen következik ez a' Kristus' Anyaszentegyházának Természetéből? Ugy, hogy az egy jól elrendelt Ország, melyet a' legbölcsebb Fundáló, egy Istenember állítottfel; már pedig egy csupa ember által jól elrendelt Orzágnak is a' maga sarkalatos törvényeinek értelmében, ily fontos köz dolgaiban még csalatkozni akármely időpontban lehetetlen.

Magyarázdmeg ezt bővebben? A' Krisztus' Tanítását bizonyosan senki jödban nem értette, mint tulajdon első Tanyitványi, kik azt

azt éppen magától vették, és annak helyes-
értésére a' Szent Lélektől még csudálatosan is,
megvilágosítottak Továbbá, az első Tanítvá-
nyok' Tanítását senki jobban nem érthette,
mint az ennek tovább terjesztése végett tőlek
tanított, és felszentelt Püspökeknek, és Pa-
poknak társasága. E' szerint idebb is nyo-
monként egészmostanig.

Továbbá, miképpen következik az Anya-
szentegháznak Hibázhatatlanvolta a' kijelen-
tett hit —, és erkölcsbéli igazságokban a' Kri-
sztus' Igireteiből? A' Krisztusnak egyik ne-
vezetes Igirete az, a' melyet Péterhez, mint
Tanítványi közül elsőhez szólván, tett a' ma-
ga Anyaszentegházának: *Te Péter, az az*
kőszál vagy, és ezen a' kőszálon építem az
én Anyaszentegházamat, és a' pokol kapuját,
az az hatalma, erőt nem vesznek rajta; Sz.
Máté' XVI R. 18. v. melyből nyilván követ-
kezik, hogy ha azon még a' pokol' hatalma
sem vehet erőt, annál kevésbé az abban a'
kijelentett igazságokra nézve az emberi tudat-
lanságból, vagy csalfaságból származható hi-
ba, és tévelygés; mely ha az egész Társa-
ságot elborithatná, úgy azon erő vétetne.

Vagyoné még más ilyen Ígíret is? A'
többi közül nevezetes az is, a' mely a' Kri-

sztusnak, az ő Menybemenetelekor öszvegyült. Tanítvánnyihoz intézett ezenszavaiban foglal-
tatik: *Hirdessétek az Évangéliumot minden
teremtett állatnak; — tanítván őket megtar-
tani mind azokat, valamiket parancsoltam
néktek; és ím' én veletek vagyok minden nap
világ' végezetéig.* (Sz. Márk' XVI. R. 15. v.)
(Sz. Máté' XXVIII. R. 20. v.) Itt maga ez a' ki-
fejezés, *minden nap világ' végezetéig*, tisztán
mútatja, hogy nem csak Tanítvánnyí' szemé-
lyeknek ígíri, hogy velek leszen; mivel e-
zek világ' végéig nem éltek: hanem velek e-
gyütt a' maga hívej' Társaságának minden ü-
döken keresztül; következőleg, minthogy az-
zal van minden nap világ' végezetéig, bizo-
nyosan nem is engedheti azt semmi okból el-
tévelyedni a' hit —, és erkölcsbéli igazságok-
nak azon valóságos értelmétől, melyre azt kez-
detben maga személyesen tanította, és a' me-
lynek azt éppen világ' végéig való általadó-
jává rendelte: mivel ezt engedni mind emli-
tett ígíretével, mind pedig azon intézetével,
hogy az tanítson megtartani mindeneket világ'
végéig, valamiket eleintén parancsolt, nyil-
ván ellenkezne.

De midőn több Keresztény Felekezetek
vannak, honnan lehet megtudni, melyik lé-
gyen

gyen ezek közül a' Krisztusnak azon valóságos Anyaszentegyháza, melynek a' mondott ígíreték tétettek? Magákól a' Krisztus' ígíretének azon világos kifejezéséből: *Feletek vagytok minden nap világ' végezetéig.* Mert e' szerint a' maga ígíretét igen nyilván éppen a' maga Hívei' azon Társaságának teszi, a' mely azon üdőtől fogva mindennap fennvolt, 's ugyanazon ígíret szerint fenn is lesz: nem volt pedig azolta mindég más Kereszténytársaság fenn, hanem csak egyedül az úgy nevezett Közöséges Keresztény Anyaszentegyház: következőleg nyilván ez az, a' melynek az ígíreték tétettek. — Ettől szakadtak el üdőszakaszonként mind a' többi Keresztény Felekezetek: szembe tűnő pedig hogy a' fennálló Társaságtól elszakadó Felekezetek, sem együtt, sem külön nem maga azon eredeti Társaság a' melytől elszakadtak: következőleg nem az is, a' melynek az ígíreték tétettek. Desőt az eredeti Társaságtól vétkezen elszakadókát nyilvánfenyegeti is a' Krisztus ezen szavaival: *A' ki az Anyaszentegyházat nem halgatja, legyen előtted, mint a' pogány, és Publicanus.* (Sz. Máté XVIII. R. 17. v.)

Miért mondád meg határozottan, hogy az Anyaszentegyház éppen a' kijelentett hit —

és

és erkölcsbéli Igazságokban hibázhatatlan; -- és ha hibázhatatlan, miképpen voltak, és vannak annak kebelébenis visszaélések, és hibák? Hogy az éppen a' kijelentett hit —, és erkölcsbéli Igazságokban hibázhatatlan, azért mondtam, mivel éppen ezek, és csupán ezek teszik a' kijelentett Hitvallásnak valóságát, melyeken kívül egyéb tárgyakra nézve a' hibázhatatlanság az Anyaszentegyháznak sem szükséges nem volt, sem nem adatott. — A' melyvisszaélések, és hibák pedig annak kebelében voltak, és vannak, nem az egész Anyaszentegyháznak a' kijelentett igazságokra nézve való közönséges gondolkozása: hanem az ebben lévő tagoknak személyes hibái; melyeknek még nem akadályoztatása mellet is a' kijelentett igazságokban való hibázhatatlanság az egésznél, az igirt isteni segedelemnél fogva mindég meg marad.

Vannaké tehát a' hit —, és erkölcsbéli igazságokon kívül egyéb dolgok is az Anyaszentegyházban? Igenis vannak még ebben, valamint más társaságokban, egyéb nem közönséges hit —, és erkölcsbéli, hanem vélekedés —, fenyitek —, és szertartásbéli olyan dolgok is, a' melyek a' kijelentett Hitvallásnak valóságát nem teszik, és ahoz szükség képpen-

pen nem tartoznak ; következőleg a' melyekben sem hibázhatatlanság, sem változhatatlanság nincsen, amint vagyon azokban, a' mik annak valóságát teszik, és ezen valósághoz szükségképpen tartoznak.

Melyek az eféle vélekedésbéli dolgok ? Azok, a' melyek nem bizonyos értelmű közönséges Hitágozatok az Anyaszentegyházban, hanem melleslegvaló vélekedések.

Melyek a' fenyíték béliiek ? Azon rendelkezések, melyeket az Anyaszentegyház' Elöljárója a' külső jó rendnek fenntartására a' üdők' környülállásai szerint szabni szoktak.

Melyek a' szertartásbéliiek ? Az úgy nevezett Ceremoniák, melyeket az Anyaszentegyház' Elöljárója az Istenhez, és az Isten' kijelentett Titkaihoz tartozó mély tiszteletünknek külső díszes kimutatására, az embereknek azokra figyelmeztetésére, és az azokhoz köteles buzgóságra való felindítására az üdők' ízlése szerint rendelni szoktak.

Vannaké valamely olyan Szertartások is, a' melyek a' kijelentett Igazságoknak valósághoz tartoznak, és azért változhatatlanok ? Igen is vannak. Ilyenek azok, a' melyek nélkül a' Krisztus által rendelt Oltári Áldozatnak, és Szentségnek, úgy egyéb kegyelemeskö-

közeinek is , vagyis Szentségeknek a' Krisztus' rendelése szerint való készítése telyességgel meg nem eshetik , melyrenézve az ilyenek változhatatlanok. — Az ilyeneken kívül pedig mind a' többi külső Szeriartások, mint a' Hitvallás' valóságához nem szükségképpen tartozók , nem telyességgel változhatatlanok.

Melyik Keresztény Hitvallást kell tehát követnünk a' kijelentett hit — , és erkölcsbéli igazságokra nézve? A' Közöséges Keresztény Anyaszentegyháznak , mint ezekben magától a' Krisztustól rendelt hibázhatatlan közöséges Tanító rendnek értelmét.

Melyek mind ezek szerint a' Közöséges Keresztény Hitvallásnak Fundamentumi? Az isteni Jövendöléseknek , és Csudáknak bizonyos története ; a' Krisztusnak, és első Tanítvánnyinak ezen isteni bizonyosságjelekből kitűnő isteni Küldetése ; ennél fogva tanításoknak csálhatatlan Istenivolta ; 's továbbá ebből , a' Krisztus' Istensége , és az ő Anyaszentegyházának hibázhatatlan Tekintete a' kijelentett igazságokban.

NE

NEGYEDIK RÉSZ

Az Isteni Kijelentésnek Boldogítóvolta.

Az Isteni Kijelentés micsoda javára vagyon az embernek? Ez egyedülvaló tökéletes eszköz az ő mind jövőendő életébéli tökéletes, mind pedig e' földi életében lehető belső, és külső Boldogságának.

Miképpen egyedülvaló tökéletes eszköze a' Kijelentés az ember' jövőendő Boldogságának? Úgy, hogy az Isten ezen végső elrendeltetésünk' nagy céljára éppen ezt a' tökéletes eszközt adta előnkbe, 's ennek hív követőjinek a' Krisztus által örök Boldogságot ígért.

Hát a' kik ezen tökéletes eszközre, az igaz Anyaszentegyházba nem járhatnak? A' kik erre nem vétkezen nem járhatnak, azoknak ebben bűnek nincsen; és ha a' nálak lévő kegyelemnek mértéke szerént jó lélekkel munkálkodnak, a' belső jó szándék által már lelkiképpen a' Krisztus' Anyaszentegyházával egy-

egyesülve, és a' Krisztusban vannak, és a' boldogító kegyelemtől meg nem fosztatnak; Urunknak amaz ígirate szerint: *Minden, a' ki keresi megtalálja.*

Továbbá, miképpen egyedülvaló tökéletes eszköze a' kijelentés e' földi életünk' belső Boldogságának? Úgy, hogy ez egyedül, isteni Csalhatatlansága által a' mű gondolkodásunkat a' kielégítő végső igazságokról, úgy boldogságkivánásunkat a' mű jövőendő valóságos Boldogságunkról, és ennek tökéletes Útjáról telyesen megnyugtatja, 's ez által, lelkünk' fő szükségait mind az igazságra, mind a' boldogságra nézve kielégíti; mely belső tökéletes megnyugvás az életben, és halálban, a' lehető fő Boldogsága e' földi életünknek is.

Végre, miképpen egyedülvaló tökéletes eszköze a' kijelentés még a' mű földi életünk' külső Boldogságának is? Úgy, hogy ez a' belső tökéletes meg nyugvás által ez életnek csak magokra ki nem elégíthető múlandó örömeit édesebbeké, szenvedéseit pedig tűrhetőbbekké teszi; könnyebbíti terheit, enyhíti fájdalmait. Úgy továbbá, hogy tökéletes tanítása, és ösztönei által a' leghathatósabban gátolja mind azt, a' mivel egymás' boldogságának árthatnánk; és elésegíti mind azt, a' mivel
 azt,

azt elémozdithatjuk. — Mind ezekre nézve az nem csak az egyes emberek' hanem az egész emberi Nem' Boldogságának is egyedülvaló tökéletes eszköze minden tekintetben,

Okosé tehát a' Keresztény Katholikuskak Hite? Igen is a' legokosabb: mivel az belső Igazságára nézve elromolhatatlan örök Fundamentumon, magán az Istennek Csalhatatlanságán áll; Boldogítóvoltára nézve pedig a' mű telyes bizonyosságunknak, kielégítő nyugodalomunknak, belső, külső Boldogságunknak végtökéletesítője; — és így mind az Igasságra, mind a' Boldogságra nézve az embernek legvégső Bölcsesége; mely nélkül sem tökéletesen megállapodni, sem még ezen is túl menni embernek nem lehet; — következőleg olyan a' melyben az emberi Nemnek lassanként méltán egyesülni, és a' Fő Igasságnak, Jóságnak, és Bölcseségnek egy nagy Háznépévé kell valaha válni. — Mind ezekre nézve igen méltán mondja erről Sz. Pál Apostol, hogy ebben okos a' mű engedelmességünk; ismét Sz. János hogy, minden, a' mi az Istentől született, meggyőzi a' világot; és ez a' győzelem a' mely (igaz —, és boldogítóvalta által) meggyőzi a' világot, a' mű Hitünk.

Österreichische Nationalbibliothek

Digitized by Google

